

Enes Bikić*, Anita Petrović**

POVEZANI PRAVNI POSLOVI KAO OBLIK KREDITIRANJA POTROŠAČA-ZAKON O ZAŠTITI POTROŠAČA BOSNE I HERCEGOVINE *versus* DIREKTIVA 2008/48/EZ O UGOVORIMA O POTROŠAČKOM KREDITU

SAŽETAK

U ovom radu analizira se poseban modalitet kreditiranja potrošača – sistemom povezanih pravnih poslova. Financijske institucije, najčešće banke, na osnovu financijskih aranžmana sa svojim klijentima, odnosno određenim trgovačkim ili proizvodnim subjektima, odobravaju kredite potrošačima za kupovinu upravo njihovih proizvoda. U ovako složenoj, međuzavisnoj transakciji, najvažnije pitanje, s aspekta potrošača, jeste pitanje odgovornosti u slučaju da kupljena roba ili usluga nije saobrazna odredbama ugovora o prodaji. To iz razloga što potrošač kupovnu cijenu u jednakim mjesečnim anuitetima ne plaća prodavcu, već kreditoru, temeljem zaključenog ugovora o kreditu, kojim se, pak, prethodni financira.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih Zajednica i njihovih država-članica 2008. godine, Bosna i Hercegovina se, između ostalog, obavezala i na harmonizaciju pozitivnopravnih propisa u domenu zaštite potrošača korisnika kredita sa zajedničkim pravom EU, a to se prvenstveno odnosi na usklađivanja sa odredbama nove Direktive 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkom kreditu.

Ključne riječi: potrošač, ugovor o potrošačkom kreditu, povezani pravni poslovi, Zakon o zaštiti potrošača Bosne i Hercegovine, Direktiva 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkom kreditu.

* Prof.dr., Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.

** Mr.sc., Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli.

UVOD

Ukoliko dva (ili više) ugovora disponiraju određenim zajedničkim elementima, koji ih u pravnom prometu oblikuju u jedinstvenu pravnu cjelinu, radi se o *povezanim pravnim poslovima*. Pravno jedinstvo ugovora temelji se na njihovoj vezanosti u pogledu subjekata i kauze. To znači da se jedan od subjekata pojavljuje kao ugovorna strana u oba ugovora i da jedan ugovor predstavlja kauzu sklapanja drugog.¹ Ugovor koji služi kao svrha, odnosno cilj zaključivanja drugog označava se kao *osnovni ugovor*, a zajedno čine nedjeljivu pravnu cjelinu. Drugim riječima, nijedan od njih ne bi bio sklopljen da nema onog drugog.² Nadalje, iako se radi o dva različita ugovora, ti ugovori predstavljaju i ekonomsku cjelinu u smislu da se tek realizacijom svih povezanih ugovora ostvaruje željeni poslovni cilj.³ Ukoliko bi, pak, izostala realizacija sadržaja jednog ugovornog odnosa, pod određenim pretpostavkama, to bi značilo i prestanak za njega vezanog ugovora.

Vezivanje jednog ugovora za drugi posebno se može susresti u onim poslovnim transakcijama, koje iziskuju financiranje predmeta osnovnog ugovora. Ugovori o financijskim uslugama često predstavljaju samo segment određene poslovne transakcije, koja se sastoji od dva ili više povezanih ugovora. Stoga, da bi se radilo o povezanim pravnim poslovima nužno je da ugovor o određenoj financijskoj usluzi, služi isključivo financiranju cijene predmeta osnovnog ugovora, te da između davaoca financijske usluge i jednog od subjekata osnovnog ugovora postoji prethodni sporazum.⁴

1. Determiniranje pojma povezani pravni poslovi

U pogledu zakonskog određivanja pojma povezani pravni poslovi, Zakon o zaštiti potrošača⁵ u Bosni i Hercegovini ne daje eksplicitnu definiciju, nego odredbom člana 61., regulira ugovorni odnos između potrošača – kreditora – snabdjevača,⁶ iz čijeg konteksta se, zapravo, može zaključiti da

¹ Vidi: D. Simonović, *Ugovorna čitanka*, Knjiga četvrta, Službeni glasnik, Beograd 2009., 82.

² S. Petrić, „Zaštita potrošača u bankarskim kreditnim poslovima u hrvatskom pravu u odnosu na pravo EU-a“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 39:1-2/2002, 127., [dalje: S., Petrić (2002)].

³ Cfr.: M. Baretić, *Položaj vjerovnika u odnosima s potrošačima prema novom Zakonu o zaštiti potrošača*, Narodne novine, Zagreb 2007., 286.

⁴ *Ibid.*, 286.

⁵ „Sl. glasnik BiH“, broj: 25/06, dalje: ZP BiH.

⁶ Bosanskohercegovački zakonodavac, prilikom transponiranja odredbe člana 11. Direktive 87/102/EEZ, zadržao je doslovan prijevod engleskog izraza „supplier“ („dobavljač“), a koji se u navedenom smislu uopće ne uklapa u domaću pravnu terminologiju. Izraz „dobavljač“ ne poznaje ni Zakon o obligacionim

se radi o međuzavisnim poslovima. Tako, „*kada u namjeri da kupi robu ili dobije uslugu potrošač zaključi ugovor o kreditu s trećim licem, a ne sa snabdjevačem, a kreditor i snabdjevač su u neposrednom trgovačkom odnosu [...]*“. Iz citirane odredbe proizlazi da potrošač zaključuje ugovor o prodaji, odnosno djelu, te ugovor o kreditu, pri tome trgovac, odnosno davalac usluge nije ujedno i kreditor. Drugim riječima, da bi se radilo o povezanim ugovorima bitno je da kreditiranje, kao način plaćanja cijene predmeta osnovnog ugovora, potječe od strane treće osobe, a ne izravno od „snabdjevača.“⁷

Član 61. ZZP BiH temelji se na odredbi člana 11. Direktive 87/102/EEZ o potrošačkom kreditu (dalje: Direktiva 87/102/EEZ),⁸ kojom se regulirao dodatni stupanj zaštite potrošača, i to propisivanjem solidarne odgovornosti kreditora za prodavca.⁹

Slična, ali u mnogome preciznija i adekvatnija, nego prethodno navedena, bila je definicija povezanih pravnih poslova sadržana u odredbi člana 694., stav 1. Nacrta zakona o obligacionim odnosima Bosne i Hercegovine godine (dalje: Nacrt ZOO), iz jula 2004. godine,¹⁰ gdje se ističe da „*kupoprodajni ugovor čini posao povezan sa kreditnim ugovorom, ako kredit služi za financiranje kupovne cijene i ako oba ugovora treba promatrati kao ekonomsku cjelinu. Ekonomska cjelina se naročito pretpostavlja ako se davalac kredita prilikom pripreme ili zaključenja kreditnog ugovora poslužio sudjelovanjem prodavca.*“¹¹ Mada se radi o različitim

odnosima [(„Sl. list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89), koji je preuzet u domaće zakonodavstvo Zakonom o preuzimanju Zakona o obligacionim odnosima („Sl. list R BiH“, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i „Sl. novine FBiH“, broj: 29/03) i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o obligacionim odnosima, objavljenom u („Sl. glasniku RS“, br. 17/93 i 3/96), dalje: ZOO] i budući da je tako zakonodavac trebao dati objašnjenje odnosnog pojma u općim odredbama člana 1. ZZP BiH. S tim u vezi, umjesto izraza „dobavljač“ bilo bi primjerenije da je upotrijebljen izraz trgovac, odnosno davalac usluge (poslenik).

⁷ Budući da kupovnu cijenu financira treća osoba, koja je manje ili više blisko vezana s prodavcem, bilateralni odnos potrošač – trgovac, time dobija tripartitni karakter. O tome vidi: P., Rott, „Linked Credit Agreements in EC Consumer Credit Law“, *Consumer Law Conference*, Malta, 16-17 March 2006, dostupno na <http://www.verantwortliche-kreditvergabe.net>, pristup stranici: 10.01.2010. godine.

⁸ Direktiva 87/102/EEZ o potrošačkom kreditu dopunjena Direktivom 90/88/EZ i Direktivom 98/7/EZ, Directive 87/102/EEC concerning consumer credit as amended by the Directive 90/88/EEC and 98/7/EC (OJ 1987 L42/48).

⁹ Cfr.: Artical 11 Directive 87/102/EEC.

¹⁰ No, iako je odredba člana 694., stav 1. Nacrta ZOO propisivala detaljniju i adekvatniju definiciju povezanih pravnih poslova, pri tome je nemoguće ne primijetiti da se, u kontekstu date, jedino ugovor o kupoprodaji u relaciji sa kreditnim ugovorom smatrao povezanim poslom. Slijedom navedenog postavlja se pitanje što je sa ugovorima, koji za predmet imaju pružanje određene usluge potrošaču, jer i ugovori s takvim prestacijama ulaze u kategoriju međuzavisnih poslova? Isto tako, ukoliko se imaju u vidu opća pravila obligacionog prava, kojim se regulira kupoprodaja, evidentno je da pružanje usluga nikako ne može biti predmet ugovora o prodaji.

¹¹ Definicija povezanih poslova sadržana u citiranoj zakonskoj odredbi donekle se približila definiciji po-

ugovorima, niti jedan od njih nije samostalan, to iz razloga što je jedan ugovor zaključen na temelju ili u vezi sa drugim ugovorom i samo zajedno proizvode željena pravna dejstva. Ovdje je, svakako, važno istaći da transformacijom Nacrta ZOO u Prijedlog zakona o obligacionom odnosima iz februara 2010. godine, znatan dio potrošačkog *acquisa*, uključujući tu i odredbe o potrošačkom kreditu, je apstrahiran i nije našao svoje mjesto među budućim propisima obligacionog prava. Ovakav pristup domaćeg zakonodavaca je u jednu ruku i dobar, budući da Prijedlog ZOO predstavlja žkodifikaciju obligacionog prava', to česte intervencije nisu moguće, niti poželjne, a s druge, pak, strane, pravni propisi na području zaštite potrošača korisnika kredita još uvijek imaju karakter heterogenosti i podložni su izmjenama.

Analizirana pravna rješenja redigirana su po uzoru na odredbu člana 11. Direktive 87/102/EEZ, pri tome potrebno je naglasiti da Direktiva 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkom kreditu (dalje: Direktiva 2008/48/EZ)¹² donosi brojne izmjene kada su u pitanju povezani poslovi.¹³ Tako, Direktiva 2008/48/EZ daje definiciju pojma „povezani kreditni ugovor“ („*linked credit agreement*“), odnosno povezani ugovor o kreditu jeste ugovor kod kojeg:

- i) kredit služi isključivo financiranju ugovora o nabavi određene robe ili pružanju određene usluge i
- ii) ta dva ugovora, promatrano sa objektivne točke gledišta, čine jedinstvenu ekonomsku cjelinu.

Ekonomska cjelina postoji u slučaju kada trgovac ili davalac usluge

vezanih poslova sadržanoj u Njemačkom građanskom zakoniku [Bürgerliches Gesetzbuch (dalje: BGB)], gdje se u § 358 (3) navodi da su ugovor o isporuci robe ili pružanju usluga i ugovor o kreditu potrošača povezani, ako kredit u cijelosti ili djelomično služi za financiranje drugog ugovora i ako oba ugovora čine ekonomsku cjelinu.

¹² Direktiva 2008/48/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. aprila 2008. o ugovorima o potrošačkom kreditu i opozivu Direktive 87/102/EEZ, OJ L 133, 22/05/2008, (Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC).

¹³ Konačnom definiranju pojma povezani kreditni ugovor, sadržanom u Direktivi 2008/48/EZ, prethodile su brojne izmjene, te različiti prijedlozi učinjeni od strane Komisije i Parlamenta. Prvi prijedlog direktive iz 2002. godine [COM(2002) 443 final] nije uopće sadržavao definiciju povezanih transakcija, već su odredbom člana 19., normirane jedino pretpostavke solidarne odogovornosti isporučitelja i kreditora, a koje su u bitnome odstupale od odredbe člana 11. Direktive 87/102/EEZ. Drugim prijedlogom direktive iz 2004. godine [COM(2004) 747 final] propisana je, pak, definicija povezanih ugovora, odnosno predloženi su elementi koje treba sadržavati, uključujući i definiranje pojma ekonomska cjelina. Međutim, u zakonodavnoj proceduri provedenoj 2005. godine, čiji rezultat je bio usvajanje i Trećeg prijedloga direktive [COM(2005) 483 final], tvorcima su odustali od dalje nadgradnje koncepta povezane transakcije i čak se djelomično vratili na rješenje sadržano u Direktivi 87/102/EEZ.

sam financira kredit potrošaču ili kada ga financira neka treća osoba, pri tome kreditor surađuje sa trgovcem ili davaocem usluge u vezi sa zaključenjem ili, pak, pripremanjem ugovora o kreditu, odnosno kada je određena roba ili pružanje određene usluge izričito navedeno u ugovoru o kreditu.¹⁴

Ukoliko, pak, ovu odredbu usporedimo s odredbom člana 11., stav 2. Direktive 87/102/EEZ,¹⁵ može se uočiti da definicija povezanih ugovora normirana Direktivom 2008/48/EZ, sadrži potpuno nove pojmove, koji prevashodno imaju za cilj određivanje namjene kredita, te individualiziranje predmeta osnovnog ugovora.^{16 17}

¹⁴ Article 3 (1) (n) Directive 2008/48/EC: "linked credit agreement" means a credit agreement where (i) the credit in question serves exclusively to finance an agreement for the supply of specific goods or the provision of a specific service, and (ii) those two agreements form, from an objective point of view, a commercial unit; a commercial unit shall be deemed to exist where the supplier or service provider himself finances the credit for the consumer or, if it is financed by a third party, where the creditor uses the services of the supplier or service provider in connection with the conclusion or preparation of the credit agreement, or where the specific goods or the provision of a specific service are explicitly specified in the credit agreement."

¹⁵ Direktiva 87/102/EEZ odredbom člana 11., stav 2., normirala je uvjete koji su morali biti ispunjeni da bi se radilo o povezanim transakcijama. Prvi zahtjev se odnosio na sklapanje ugovora o kreditu, čija je namjena kupovina robe ili pribavljanje usluge s osobom, koja nije dobavljač te robe ili tih usluga, drugi zahtjev odnosio se na postojanje prethodnog sporazuma, prema kojem kreditor odobrava kredit isključivo potrošačima tog dobavljača za kupovinu njegove robe ili usluga i treći zahtjev polazi od pretpostavke da je potrošaču odobren kredit u skladu s tim prethodno sklopljenim ugovorom.

¹⁶ To se prvenstveno odnosi na interpoliranje pojma "isključivo" ("exclusively"), u smislu da kredit služi isključivo financiranju sa njime povezanog ugovora, te zahtjev „određenosti“ robe/usluge („specific“ goods or the provision of a specific service), na način da se kreditom financira nabava točno određene robe/usluge, odnosno od točno određenog poslovnog subjekta. S tim u vezi bitno je ukazati na noviju praksu ESP [C – 429/05 od 4.10.2007., 2007., I–08017 (Rampion i Godard)], gdje je zauzet stav kako u ugovoru o kreditu nije potrebno odrediti stvar ili uslugu, koja se kreditom financira. U pomenutom slučaju bračni par Rampion je naručio prozor kod trgovačkog društva K par K i sklopio ugovor o kreditu u obliku dopuštenog prekoračenja na tekućem računu sa Franfinance, određivši kao gornju granicu prekoračenja, visinu cijene prozora. U ponudi za sklapanje ugovora o kreditu nije bio naveden predmet financiranja. Nakon isporuke bračni je par utvrdio materijalni nedostatak stvari i izjavio da raskida ugovor o kupoprodaji. Budući da nisu mogli ostvariti svoj zahtjev, tužili su K par K i Franfinance te zahtijevali utvrđenje ništavosti ugovora o kupoprodaji i raskid ugovora o kreditu. Tuženi su tvrdili kako oba ugovora nisu međusobno zavisna budući da predmet financiranja nije naveden u ugovoru o kreditu kako to zahtijeva čl. L 311–20 Code de la consommation. Osim toga naveli su kako se radi o dopuštenom prekoračenju na tekućem računu, a ne o ugovoru o kreditu koji služi financiranju kupovine. U odgovoru na postavljeno prethodno pitanje ESP je prije svega ukazao na to da niti ciljevi Smjernice 87/102/EEZ niti tekst njenog člana 11., stav 2., ne upućuju na to da su ugovori o kreditu u obliku dopuštenog prekoračenja na tekućem računu isključeni od primjene spomenute odredbe. Osim toga član 11., stav 2. Smjernice 87/102/EEZ ostvarivanje prava potrošača ne uvjetuje time da li je stvar ili usluga koja se financira određena u ugovoru o kreditu. Navedeno prema: E., Čikara, „Nova Direktiva 2008/48/EZ o ugovorima o potrošačkom kreditu“, *Pravo i porezi*, 7-8/2009, 92.

¹⁷ Zakon o potrošačkom kreditiranju [(„Narodne novine“, broj: 75/09), dalje: ZPK RH] preuzeo je doslovice definiciju povezanih ugovora, onako kako je to propisano Direktivom 2008/48/EZ (v.: odredbu člana 2., stav 2., točka 14. ZPK RH) za razliku od toga Nacrt zakona o zaštiti potrošača R Srbije iz augusta 2009. godine (dalje: Nacrt ZZP Srbije) odredbom člana 129., stav 5., definirao je povezani ugovor o potrošačkom kreditu, pri tome u mnogome je odstupao od Direktive 2008/48/EZ, tako primjerice nije određeno ni što se smatra

Različita legislativna rješenja koja se, u pogledu određivanja pojma povezani ugovori, susreću u domaćoj pravnoj praksi, kao i činjenica da odredbe ZPP BiH počivaju na temeljima nevažeće Direktive 87/102/EEZ, iziskuju hitnu intervenciju zakonodavca u ovoj oblasti s ciljem osiguranja što učinkovitije zaštite potrošača.¹⁸

2. Povezani pravni poslovi kao oblik kreditiranja potrošača

Međuzavisni pravni poslovi javljaju se kao jedan od modaliteta kreditiranja potrošača.¹⁹ Naime, iz same odredbe člana 52. ZPP BiH, vidljiva je intencija zakonodavca da pod pojam *potrošački kredit* supsumira, pored gotovinskog zajma kao klasičnog i najprisutnijeg oblika pozajmljivanja novca, i druge oblike kredita. To se prvenstveno odnosi na „*odgođeno plaćanje*“, te „*druge financijske pogodnosti*.“²⁰ U navedenim predmetnim odrednicama potrošačkog kredita, može se prepoznati i specifičan vid kreditiranja potrošača kroz povezane pravne poslove.

Namjena kredita, koji se stavlja na raspolaganje potrošaču, neovisno o tome tko se nalazi u ulozi kreditora, trgovac/proizvođač ili financijska ustanova, jeste zadovoljenje osobne potrebe.²¹ Shodno tome, nabava

poslovnom cjelinom. Usvajanjem novog Zakona o zaštiti potrošača („Sl. glasnik R Srbije“, broj: 73/10), dalje: ZPP Srbije, koji je stupio na snagu 01.01.2011. godine, odredbe koje se odnose na ugovor o potrošačkom kreditu u cjelosti su izuzete iz teksta Zakona. Intencija zakonodavca, in concreto, jeste usvajanje posebnog zakona kojim se regulira zaštita potrošača korisnika bankarskih usluga, uključujući tu i usluge kreditnog karaktera, po uzoru na odredbe Direktive 2008/48/EZ. Ukoliko se uzme u obzir obzir značaj, specifičnost i kompleksnost bankarskih usluga općenito, ali i opseg, te složenost same Direktive 2008/48/EZ, kao i činjenica da se radi o instrumentu maksimalne harmonizacije, to se ovakav potez zakonodavca može ocijeniti cjelishodnim. Slijedom navedenog, usvojen je Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga („Sl. glasnik RS“, broj: 36/2011), kojim se osigurava zaštita korisnicima bankarskih usluga, finansijskog leasinga, te korisnicima usluga u finansijskoj pogodbi odloženog plaćanja kupljene robe.

¹⁸ Međutim, ovakav pristup povezanim ugovorima donedavno imale su i države-članice EU. Naime, rukovodeći se principom minimalne harmonizacije usvajale su zakonska rješenja, koja su često prelazila okvire ustanovljene odredbom člana 11. Direktive 87/102/EEZ. Tako primjerice, u Francuskoj je usvojen koncept „povezani kredit“, prema kojem predmet ugovora o prodaji financira ona strana koja je zadužena za osiguranje kredita (mada kreditor osigurava plaćanje kupoprodajne cijene, teret plaćanja, naravno, snosi potrošač), u njemačkoj legislativi i prije usvajanja Direktive 2008/48/EZ, postojao je pojam jedinstvena „ekonomska cjelina“ („wirtschaftliche Einheit“). Velika Britanija razvila je koncept „solidarne odgovornosti kreditora“ („joint and several liability“) na čijim postulatima se i temeljila odredba člana 11. Direktive 87/102/EEZ.

¹⁹ ZPP RH u odredbi člana 2., stav 1., točka 15. čak određuje što se smatra pod pojmom potrošačko kreditiranje. S tim u vezi, potrošačko kreditiranje „je pravni posao kojim se jedna ugovorna strana obvezuje drugoj staviti na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vrijeme, za neku namjenu ili bez utvrđene namjene, a druga se ugovorna strana obvezuje plaćati ugovorene kamate, odnosno ugovorene naknade, te iskoristiti iznos novca vratiti u vrijeme i na način kako je ugovoreno, kao i svaki drugi pravni posao, koji je po svojoj gospodarskoj biti jednak ovome pravnome poslu.“

²⁰ V.: odredbu člana 52. ZPP BiH.

²¹ Slično: D. Simonović, 82 i dalje.

roba i usluga iz kruga tzv. „široke potrošnje“, upravo determinira vrstu pravnih poslova koji se dovode u vezu. U pravnu vezu, kada se radi o potrošačima, najčešće se dovode ugovor o prodaji i ugovor o kreditu – *financirana prodaja*,²² te ugovor o djelu i ugovor o kreditu, kada se radi o pružanju usluga, zatim ugovor o zakupu i ugovor o kreditu – *leasing posao* i sl. Tako primjerice, prilikom nabave određene robe ili usluge, kupovnu cijenu može financirati izravno prodavac, odnosno poslenik, gdje se pored ugovora o prodaji ili ugovora o pružanju usluge, tj. ugovora o djelu, zaključuje i ugovor o zajmu, kojim se financira kupnja stvari ili pružanje usluge.²³ No, ukoliko bi potrošač sklopio s prodavcem ugovor o prodaji, a sa određenom financijskom institucijom, najčešće bankom, ugovor o kreditu, čija je namjena isključivo financiranje kupovne cijene, radilo bi se o povezanim ugovorima. U prvom slučaju, bit potrošačkog kredita identična je biti ugovora o prodaji s obročnim otplatama cijene, dok u potonjem slučaju radi se o povezanim pravnim poslovima u pravom smislu te riječi.²⁴ Banka i trgovac mogu se, dakle, sporazumjeti da kupac cijenu kupljene stvari u jednakim mjesečnim anuitetima, koji u pravilu sadrže kamatu, plaća banci, a prema ugovoru zaključenom između trgovca i potrošača.²⁵ To dalje znači da je banka odjedanput i bez odgode isplatila kupovnu cijenu trgovcu, te istovremeno plasirala namjenski kredit potrošaču.

2.1. Pravni položaj potrošača kod međuzavisnih poslova

Pravni položaj potrošača kod međuzavisnih transakcija determiniran je činjenicom da se potrošač javlja kao ugovorna strana u oba pravna posla povezana jedinstvenom ekonomskom svrhom. Potrošač se nalazi u ulozi kupca kod ugovora o prodaji, te u ulozi korisnika kredita kod ugovora o kreditu, koji sklapa s bankom ili drugom financijskom institucijom, a kojim se prethodni ugovor financira. Financirana prodaja,²⁶ dakle, podrazumijeva postojanje dva različita pravna odnosa temeljena na različitim pravnim osnovama i to:

- odnos potrošača i trgovca, temeljem ugovora o prodaji, te
- odnos potrošača i kreditora, temeljem ugovora o kreditu.

²² V.: S. Petrić (2002), 127.

²³ M. Baretić, 286.

²⁴ Cfr.: Z. Slakoper, „Ugovori o kreditu u Zakonu o obveznim odnosima“, *Hrvatska pravna revija*, 6:9/2006, 35.

²⁵ *Ibid.*, 35.

²⁶ Iako se koristi pojam financirana prodaja, ipak treba imati u vidu da se ovaj pojam upotrebljava u ekstenzivnom smislu, na način da su njime obuhvaćeni ne samo ugovori o prodaji, već i ugovori o pružanju usluga. Ekstenzivno tumačenje navedenog pojma proizlazi primjerice iz odredbe člana 54., stav 2., tačka b) ZP BiH, gdje se govori o informacijama koje „ugovor o kreditiranju kupovine robe ili usluga mora sadržavati.“

Naravno, nužno je ukazati i na postojanje trećeg pravnog odnosa, a to je odnos između trgovca i kreditora, tzv. „neposredni trgovački odnos“, koji egzistira neovisno o potrošaču, a koji je pretpostavka za kreditiranje ugovora o prodaji.

2.1.1. Financijer osnovnog ugovora

Kada se radi o kupovini trajnijih potrošnih dobara, kao što je to već istaknuto, potrošači se najčešće odlučuju za financiranje takvih transakcija.

Budući da u ulozi kreditora može biti i sam trgovac, odnosno proizvođač to ugovor o prodaji i ugovor o kreditu čine poseban modalitet ugovora o prodaji, tj. radi se o *prodaji s obročnim otplatama cijene*.²⁷ Kod ovog ugovora je izostavljeno prisustvo trećeg poslovnog subjekta, jer prodavac je istovremeno i kreditor. Ugovor o prodaji s obročnim otplatama cijene ne bi se mogao smatrati povezanim pravnim poslom, to iz razloga što postoji samo jedan ugovor i to ugovor o prodaji kod kojeg cijena, kao bitan element ugovora, prilikom predaje stvari nije u potpunosti isplaćena. Budući da se obaveza isplate cijene prostire u vremenu, proizlazi da prodavac kreditira kupca (potrošača) – *kreditna kupoprodaja*.²⁸ Slijedom navedenog, činjenica da prodavac prodaje svoju robu na kredit, ne znači da istovremeno egzistiraju dva različita ugovora, što je, pak, nužna pretpostavka za postojanje instituta povezani pravni poslovi.²⁹

²⁷ Prodaja s obročnim otplatama cijene nije predmet regulacije ZZP BiH, već ZOO. Ovim ugovorom „obavuzuje se prodavac predati kupcu određenu pokretnu stvar prije nego što mu cijena bude potpuno isplaćena, a kupac se obavezuje isplatiti njenu cijenu u obrocima, u određenim vremenskim razmacima“ (član 542., stav 1. ZOO). Bitni sastojci ugovora pored predmeta i cijene, svojstvenih ugovoru o prodaji, propisani su odredbom člana 544., stav 1. ZOO. Tako, „pod prijetnjom ništetnosti, moraju biti navedeni slijedeći elementi: ukupan iznos svih obročnih otplata, računajući i onu koja je izvršena u času zaključenja ugovora, iznos pojedinih otplata, njihov broj i njihovi rokovi.“ Zakonskim rješenjem nisu propisani dodatni elementi, kao primjerice: visina kamatne stope (koja, u pravilu, prati ovaj vid kreditiranja potrošača), visina realne godišnje kamatne stope (u čiji izračun bi bili uključeni i troškovi obrade kredita, troškovi osiguranja kredita i sl.), a čijim propisivanjem bi se dodatno ojačao pravni položaj kupca/potrošača kao financijski slabije strane. Međutim, imajući u vidu činjenicu da je ZOO usvojen 1978. godine, bilo bi pretjerano i očekivati da su pomenuti elementi propisani kao *essentialia negotii*, jer u vrijeme kada je ZOO donesen, u našoj poslovnoj praksi, bilo je mnogo manje ugovora o potrošačkom kreditu. Regulirajući posebna prava kupca, tj. pravo na isplatu cijene odjednom, uz istovremeno oslobađanje plaćanja ugovornih kamata i ostalih troškova, pravo na jednostrani raskid ugovora i sl., ZOO je eksplicite stavio na znanje da se ovim odjeljkom kupac/potrošač želio učiniti što ravnopravnijim ugovaračem. O tome (više): T. B. Blagojević, V. Krulj, Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Savremena administracija, Beograd, 1983., 1057-1069. Odličnu komparaciju ugovora o prodaji s obročnim otplatama cijene i ugovora o kreditu, reguliranih odredbama ZOO sa rješenjima normiranim Direktivom 87/102/EEZ vidi kod: S. Petrić (2002), 126-146.

²⁸ Slično (o tome): S. Perović, *Obligaciono pravo*, Knjiga prva, Privredna štampa, Beograd 1980., 586.

²⁹ Tako primjerice, prema odredbi člana 5., stav 1., točka 16. ZZP Srbije „povezani ugovor jeste ugovor o prodaji robe ili pružanju usluga koji je zaključen između potrošača i trgovca ili između potrošača i trećeg lica na osnovu sporazuma između trgovca i trećeg lica, a koji je u vezi sa drugim ugovorom između trgovca i potrošača.“

Međutim, normirajući prodaju s odgodom plaćanja, zakonodavac je propisao i jednu vrlo značajnu odredbu, čiji se *ratio* upravo odnosi na međuzavisne poslove. To je odredba člana 550., stav 2. ZOO, kojom je propisano da će se „pravila o prodaji s obročnim otplatama cijene primjenjivati i u slučaju zajma datog kupcu i namijenjenog kupovini određenih stvari ako su se zajmodavac i prodavac sporazumjeli da kupac za stvar koju mu je prodavac prodao otplaćuje zajmodavcu cijenu u obrocima, prema ugovoru zaključenom između kupca i prodavca.”

S obzirom da ZPP BiH samo jednu pravnu normu izričito posvećuje međuzavisnim transakcijama, to se odredba člana 550., stav 2. ZOO u određenim slučajevima javlja kao dodatni stupanj zaštite potrošača.³⁰ Dakle, kada banka odobri kredit potrošaču i to isključivo s namjenom kupovine robe od određenog trgovca, tada se pored pravila o potrošačkom kreditu, primjenjuju i odredbe o prodaji na rate.³¹

Ugovor o kreditu je preduvjet za sklapanja osnovnog ugovora, to znači ukoliko banka ili druga financijska institucija ne bi odobrila kredit potrošaču, izostalo bi i sklapanje ugovora o prodaji.³² Nakon adekvatne ocjene boniteta potrošača, kreditor odlučuje da li će dati financijsku podršku cjelokupnom aranžmanu. Pri tome ne treba zanemariti činjenicu da je

³⁰ No, iako ZPP BiH povezanim ugovorima eksplicitno posvećuje samo jednu odredbu, ipak ostalim odredbama iz Glave XI. ZPP BiH se osigurava veći stupanj zaštite, nego što bi se isti mogao osigurati primjenom odredaba ZOO, a koje se tiču prodaje na rate. Primjerice, to se odnosi na odredbe kojima se propisuju bitni elementi ugovora o kreditiranju kupovine roba ili usluga, gdje je normiran znatno širi krug bitnih sastojaka, nego što je to propisano odredbom člana 544., stav 1. ZOO. Zatim, kada se radi o pravu kupca na odustanak od zaključenog ugovora, ZOO propisuje rok od tri dana, dok prema ZPP BiH taj rok iznosi 15 dana. Međutim, kada se radi o pravu prodavca/kreditora na raskid ugovora rješenje sadržano u odredbi člana 546., stav 2. ZOO je gotovo istovjetno onom propisanom odredbom člana 63., stav 1., tačka a) ZPP BiH. Tako, prodavac/kreditor ima pravo na raskid zaključenog ugovora ako kupac/potrošač kasni s uplatom najmanje dvije uzastopne otplate/rate kredita u cijelosti ili djelomično, ali ne manje od jedne osmine cijene/ukupnog iznosa kredita ili ukupnog iznosa svih rata. Odredbe kojima se uređuje pravo na isplatu kupovne cijene odjednom, odnosno pravo na prijevremenu isplatu kredita su gotovo kompatibilne, jer obje priznaju kupcu/potrošaču pravo na smanjenje kamata i ostalih troškova. Istovjetnost zakonskih rješenja postoji i u slučaju prava na sudsko produženje rokova s ciljem plaćanja zakašnjelih rata, uz uvjet pružanja garancije od strane kupca/potrošača o ispunjenju obaveze, kao i to da uslijed produženja rokova trgovac ne trpi štetu.

³¹ Ovdje se radi o supsidijarnoj primjeni odredaba ZOO. Pri tome i sam ZPP BiH sadrži upućujuću odredbu, kojom se u slučaju postojanja pravnih praznina omogućava primjena općih pravila obligacionog prava.

³² Bankarski krediti namijenjeni finansiranju kupovine trajnijih potrošnih dobara mogu imati direktni ili indirektni karakter, ovisno o tome da li se kupac ili prodavac datog dobra javlja kao primalac novčanih sredstava. Naime, kod direktnog potrošačkog kredita kupac dobija tražena kreditna sredstva od banke kojima potom realizira utvrđenu namjenu kredita. Kod indirektnog potrošačkog kredita, kupac se odgovarajućim robnim dokumentom (tzv. "dealer paper") obavezuje na plaćanje kupljene robe, a prodavac (trgovačka organizacija) iskupljuje dati papir kod banke manifestujući se kao primalac novčanih sredstava. Citirano prema: D. Zaklan, *Bankarstvo u tržišnom makrosistemu*, Ekonomski fakultet "Univerzitet Džemal Bijedić", Mostar 2000., 206.; Cfr.: Ž. B. Krstić, *Bankarstvo*, 4. izd., Ekonomski fakulteta Univerziteta u Nišu, Niš 2003., 600-602.

redovna poslovna praksa banaka „pratiti“ određene trgovačke subjekte, upravo uslugom kreditiranja prodaje njihove robe.³³

2.1.2. „Neposredni trgovački odnos“

Zakonodavac u odredbi člana 61. ZZP BiH naglašava da ukoliko potrošač zaključuje ugovor o kreditu s osobom različitom od prodavca (snabdjevača) potrebno je da su kreditor i snabdjevač u „*neposrednom trgovačkom odnosu*.“³⁴ Neposredni trgovački odnos podrazumijeva da između kreditora, tj. banke ili neke druge financijske institucije i trgovca postoji prethodni sporazum. Zaključenim ugovorom kontrahenti pobliže definiraju međusobna prava i obaveze, na način da se kreditor obavezuje financirati kupovnu cijenu roba/usluga točno određenog trgovca,³⁵ dok se druga strana obavezuje da će svoje kupce upućivati točno određenom kreditoru.³⁶ Ovakav oblik poslovne suradnje između banaka i trgovačkih organizacija danas je sasvim redovna pojava i realizira se u obostranom ekonomskom interesu.

Uzajamni ekonomski interes banke i trgovca/proizvođača u potrošačkoj kreditnoj transakciji je evidentan. Naime, svi poslovni subjekti (misljeći prvenstveno na privredna društva) klijenti su banke, bilo da se koriste uslugama iz domena neutralnih ili pak, aktivnih bankarskih poslova. Ban-

³³ V.: S. Petrić, „Ugovor o potrošačkom kreditu“, *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, br. 4, Mostar 2006., 87., [dalje: S. Petrić (2006)].

³⁴ Sintagma „neposredni trgovački odnos“ nije sasvim dovoljno jasna, to iz razloga što zakonodavac u općim odredbama nije definirao njezino značenje, kao i činjenica da ovakvu sintagmu ne poznaju relevantni pozitivnopravni propisi. Iako nedostaje izvorno značenje, ipak je, u datom kontekstu, sasvim evidentno da je zakonodavac imao na umu postojanje prethodnog sporazuma između kreditora i trgovca. Neposredni trgovački odnos više upućuje na određeni oblik poslovne suradnje između profesionalnih partnera u domenu njihovih registriranih djelatnosti, nego na postojanje konkretnog sporazuma. Nadalje, i sama Direktiva 87/102/EEZ jasno je propisivala postojanje „prethodnog sporazuma“ („pre-existing agreement“) između kreditora i prodavca [odredba člana 11., stav 2., slovo b)], dok Direktiva 2008/48/EZ govori o suradnji između treće osobe, kreditora i prodavca/davaoca usluge prilikom pripreme ili sklapanja ugovora o kreditu (odredba člana 3., stav 1., slovo n/ii).

³⁵ Ugovorom o poslovnoj suradnji, banka kao kreditor se obavezuje da će na osnovu profakture trgovca, kupcima pod određenim uvjetima, odobravati kredite. Uvjeti kreditiranja potrošača jasno se preciziraju ugovorom, poput: minimalnog i maksimalnog iznosa kredita, roka otplate, visine kamatne stope, visine naknade za obradu kredita, instrumenata osiguranja, te kreditne sposobnosti tražioca kredita. Potrošačima se najčešće nude kratkoročni krediti čija visina varira od kreditora do kreditora. Određene banke postavljaju gornju granicu na visinu od 2.000,00 KM dok druge, pak, taj limit postavljaju na visinu od 10.000,00 KM. Rok otplate također varira i u prosjeku iznosi 12 mjeseci. Banke se čak odlučuju i na beskamatni plasman kreditnih sredstava, pri tome obavezno ugovoraju jednokratnu naknadu u određenom procentu od iznosa kredita, čije plaćanje pada na teret trgovca.

³⁶ U poslovnoj praksi domaćih banaka mogu se sresti primjeri gdje banka zaključuje ugovor o kreditiranju kupovine robe široke potrošnje korištenjem kredita sa određenim trgovcem, pri tome iz razloga sigurnosti, ovakve kreditne ponude banke ponekad čine dostupnim samo određenim kategorijama stanovništva npr. umirovljenicima, zaposlenicima određenog poduzeće, od posebnog interesa za banku i sl.

karski klijenti imaju, po pravilu, trajniji odnos s bankom i to na osnovu ugovora, koji su po svom karakteru trajni. To se primjerice odnosi na ugovor o tekućem računu preko kojeg banka obavlja platni promet za potrebe i po nalogima svog klijenta, zatim akreditiv, inkaso, bankarske garancije, kredit i sl. Sve usluge koje banka pruža svom klijentu donose joj određene benefite, u vidu naknada, provizija, kamata i sl. Jedna od usluga koja donosi uzajamnu korist jeste usluga kreditiranja potrošača. Financirajući kupovnu cijenu banka pospješuje prodaju svog komitenta, te istovremeno plasira slobodna novčana sredstva u vidu kredita. Pospješena prodaja potrošnih dobara veće vrijednosti, znači i povećan profit za trgovca. Tako, ukoliko je trgovac ujedno korisnik kredita plasiranog za osnovna ili obrtna sredstva, lakše će, iz tako povećanog novčanog volumena, servisirati i sopstvene obaveze. Također, povećana marža, koja proizlazi iz ostvarenog prometa, znači da će trgovac sa većom dobiti završiti poslovnu godinu, a banka će istovremeno imati poželjnijeg klijenta. Ugovorom o uzajamnoj poslovnoj suradnji trgovac se, u pravilu, obavezuje da će dio svojih poslovnih transakcija, untrašnjeg i deviznog platnog prometa (nekad čak i preko 50%) obavljati preko svojih računa otvorenih u odnosnoj banci ili da će, pak, cjelokupno svoje poslovanje obavljati preko banke suugovarača.

Prethodni sporazum između kreditora i trgovca je pretpostavka za realizaciju financirane prodaje, jer se njime kreditor obavezuje da će potrošačima odobravati kredite isključivo radi kupovine proizvoda ili usluga tog trgovca.

Naime, potrošači su svakodnevno izloženi oglašavanju kojim se želi poručiti da nije potrebno imati gotovinu za nabavu kućanskih aparata, namještaja, audio-vizuelne tehnike, odjeće, obuće i sl., već je sve to dostupno uz minimalni iznos, budući da finansijska sredstva u visini kupovne cijene osigurava treća osoba.³⁷ Na taj način kreditor i trgovac obznajuju da se nalaze u neposrednom trgovačkom odnosu, odnosno da između njih postoji sporazum, koji omogućava kupovinu na kredit.

2.2. Predmet i sadržaj financiranog pravnog posla

Kada se govori o predmetu i sadržaju financiranog pravnog posla misli se prvenstveno na predmet i sadržaj ugovora o prodaji, koji potrošač zaključuje s trgovcem. Ugovor o prodaji je glavni segment međuzavisne transakcije, no pri određivanju predmeta i sadržaja ugovora treba imati u vidu da se radi o potrošačkom aranžmanu. Tako, predmet ugovora o

³⁷ Confer.: S. P. Rose/C. S. Hudgins/(ur.) V. Vasković, *Bankarski menadžment i finansijske usluge*, 6. izd., Data status, Beograd 2005., 607.

prodaji mogu biti samo *pokretne stvari* i to one koje ulaze u kategoriju tzv. *potrošnih dobara*. S tim u vezi, pravila obligacionog prava kojima se regulira „kupoprodaja na poček“³⁸ primjenjivat će se na osnovni ugovor, ali samo pod uvjetom da se njima osigurava veća razina zaštite nego što je to predviđeno potrošačkim zakonodavstvom.

Sadržaj osnovnog ugovora čine prava i obaveze ugovornih strana. Pravu jedne, odgovora obaveza druge strane. Osnovna obaveza prodavca je predaja stvari, kako bi kupac mogao steći pravo raspolaganja, odnosno svojine. S obzirom da kod ugovora o kreditiranju kupovine robe ne postoji istovremenost ispunjenja činidbi, to ugovorne strane mogu unijeti odredbu o pridržaju prava vlasništva, u protivnom, činom predaje kupac stiče pravo vlasništva. Glavna obaveza kupca jeste isplata cijene, te preuzimanje stvari. Obročna isplata cijene jeste pravo, a ne obaveza, tako da kupac može u svako doba isplatiti ostatak duga odjednom.³⁹

Kod povezanih ugovora suština je u tome da, potrošač kupovnu cijenu ne isplaćuje prodavcu neposredno, već istu u jednakim mjesečnim anuitetima plaća kreditoru. Budući da su prodavac i kreditor u neposrednom trgovačkom odnosu, to kreditor odobreni iznos potrošačkog kredita, u visini kupovne cijene, prodavcu odmah stavlja na raspolaganje.

2.2.1. Različiti modaliteti kreditiranja osnovnog ugovora

Kod povezanih ugovora, od kojih se jedan zaključuje s bankom ili nekom drugom finansijskom institucijom, a drugi s trgovcem, potrošač se nalazi u nezavidnoj situaciji. Položaj mu se dodatno usložnjava, iz razloga što sada naspram sebe, umjesto jednog, ima dva profesionalno nadmoćnija subjekta.⁴⁰

Naime, banke na temelju prethodne poslovne suradnje sa određenim trgovačkim organizacijama, plasiraju namjenske, bezgotovinske potrošačke kredite, koji se zbog pojednostavljene, ubrzane i olakšane procedure dobijanja često nazivaju još i „*instant*“ ili „*espresso*“ kreditima.⁴¹ Nakon što potrošač odluči da kupovnu cijenu financira kreditnim sredstvima, nužno je da se obrati banci zahtjevom za odobravanje kredita.

³⁸ Prema: S. Perović, 586.

³⁹ O tome više: B. Morait, *Obligaciono pravo*, Knjiga prva, 2. izm. i dop. izd., Banja Luka 2007., 326-327.

⁴⁰ D. Simonović, op. cit., 82.

⁴¹ U ovo doba globalne ekonomske krize i recesije, navedeni krediti, sve više se koriste za kupnju namirnica za domaćinstvo, a ne kao nekada za financiranje značajnijih ulaganja u životu potrošača. Drugim riječima, potrošački krediti počinju služiti za održavanje, a ne i poboljšanje određenog životnog standarda. Više (o tome): S. P. Rose, C. S. Hudgins, 607- 625.

U kreditnom zahtjevu, pored iscrpnih informacija vezanih za samog korisnika,⁴² obavezno se navodi *traženi iznos kredita*, koji u pravilu odgovara iznosu sa profakture, eventualno *učešće potrošača u financiranju kupovne cijene*, te *period na koji se traži kredit*.⁴³ Na osnovu podnesenog zahtjeva⁴⁴ banka vrši ocjenu kreditne sposobnosti potencijalnog korisnika.⁴⁵ Ukoliko je ta ocjena pozitivna, banka će odobriti kredit u traženom ili smanjenom iznosu. Ako, pak, banka ustanovi da potrošač nije kreditno sposoban, odbit će kreditni zahtjev, bez obaveze navođenja razloga za takvu odluku.

Svakako, važno je naglasiti da potrošač ne izabire banku kreditora. U ulozi kreditora javlja se isključivo banka s kojom trgovac već ima zaključen sporazum o poslovnoj suradnji. Pri tome je moguće da je i sam potrošač, već od ranije klijent odnosne banke, što za nj može rezultirati i određenim pogodnostima. Tako primjerice, banka mu može odobriti kredit pod relativno povoljnijim uvjetima, tj. utvrditi nižu naknadu obrade kredita, nižu kamatnu stopu, blaži režim osiguranja kredita (npr. umjesto dva, dovoljan je jedan jamac) i sl.⁴⁶

Odobreni iznos kredita, u visini vrijednosti iskazane na profakturi, banka bezgotovinskom transakcijom prebacuje na račun trgovca – *bezgotovinski kredit*.⁴⁷ Drugim riječima, banka kreditna sredstva ne stavlja na raspolaganje potrošaču, kao što je to slučaj kod *gotovinskih kredita*, već ih neposredno doznačuje prodavcu – na osnovu predračuna za kupljenu robu. Predračun prodavca predstavlja, dakle, osnov za sklapanje ugovora

⁴² Ovdje se prvenstveno misli na osobne podatke korisnika kredita, uključujući tu i podatke o zaposlenju, prihodima, postojećim kreditnim zaduženjima (kreditni kartice, jemstva) i sl.

⁴³ Vrijeme na koje se odobrova potrošački kredit, rezultat je poslovne politike banke i stoga se razlikuje od kreditora do kreditora. Međutim, u praksi se ovaj oblik kredita najčešće odobrava na period od tri pa do 60 mjeseci.

⁴⁴ Uz zahtjev za kredit obavezno se dostavlja i slijedeće: profaktura trgovca, kopija osobne karte korisnika, potvrda o zaposlenju/mirovini, te solo mjenica.

⁴⁵ Kod ovakvog, indirektnog načina kreditiranja osobne potrošnje, često je isključena kreditna analiza dužnika, jer se pretpostavlja da su date trgovinske organizacije već izvršile odgovarajuću selekciju svojih kupaca. No, to nije pravilo, posebno u današnjim otežanim ekonomskim i društvenim uvjetima zbog kojih i banke puno opreznije odobravaju kredite, te stoga pristupaju temeljitoj analizi kreditne sposobnosti tražio-ca. Usp.: D., Zaklan, 206.

⁴⁶ Nerijetko se potrošači mogu sresti s kreditnim ponudama gdje kreditori, naizgled, nude veoma povoljne uvjete kreditiranja. To se odnosi primjerice na mogućnost odobravanja kredita u maloprodajnom objektu, bez odlaska u banku, bez žiranata, bez troškova obrade zahtjeva, bez prijema plate, kredit dostupan svim kupcima od 22 do 68 godina, rok otplate do 5 godina, ali ono što dokazuje da su ovakvi krediti zaista samo naizgled povoljni jeste visina kamatne stope, koja u ovakvim uvjetima ide čak i do 28%. Vidi: http://www.plutos.rs/krediti_nbg_instant.php, pristup stranici: 22.01.2010. godine.

⁴⁷ Vidi: I. Jankovec, *Privredno pravo*, 4. izm. i dop. izd., Sl. list SRJ, Beograd 1999., 610.

o kreditu.⁴⁸ U današnjim uvjetima poslovanja, sve veći značaj i dominaciju imaju elektronski instrumenti plaćanja, što se, naravno, održava i na sam način financiranja kupovne cijene. Banke odobravaju potrošačima kredite u svrhu plaćanja iznosa naznačenog na predračunu trgovca sistemom kreditnih kartica. Kreditiranje putem kartica odvija se na način da banke omogućavaju svojim klijentima kupovinu u točno određenim trgovačkim kućama, a odobreni iznos kredita predstavlja zapravo dozvoljeno prekoračenje po tekućem računu imaoca. Kreditna kartica omogućava korisniku naknadno plaćanje putem obročne otplate kupovne cijene.

Financiranje kupovne cijene od strane banke najčešće se realizira upravo putem različitih kartičnih proizvoda. U ovom slučaju banka i potrošač, na temelju predračuna prodavca, ne zaključuju ugovor o kratkoročnom potrošačkom kreditu, već kartični proizvod koji je banka, pod određenim uvjetima, stavila na raspolaganje potrošaču omogućava mu plaćanje roba i usluga na rate. Kupovina roba i usluga putem kreditne kartice moguća je direktno na samom prodajnom mjestu, pri tome otplate na rate često nije praćena obavezom plaćanja kamata i naknada. Činjenica da banka omogućava beskamatnu odgodu plaćanja, predstavlja pravu pogodnost jedino u slučaju ako imalac kartice ne koristi dozvoljeno prekoračenje po tekućem računu, već vlastita sredstva na kartičnom računu. Razlog tome je što korisnik kartice već plaća mjesečnu kamatu na odobreno prekoračenje. Ukoliko, pak, imalac kartice koristi vlastita sredstva na tekućem računu, tada će mu visina mjesečne rate biti isključivo determinirana troškom kupnje podijeljenim sa brojem mjeseci. Kupovina putem kreditnih kartica potrošačima donosi i određene pogodnosti poput: dodatnog popusta na određene proizvode/usluge, plaćanje u jednakim mjesečnim ratama bez kamata i naknada, zatim pogodnost produženog trajanja garancije kupljenog proizvoda za još jedan period trajanja, a najviše dodatnih 12 mjeseci i sl.⁴⁹

2.2.2. Predmet i sadržaj ugovora o kreditu u poslovnoj praksi banaka

Budući da banka neposredno po zaključenju ugovora o kreditu, odo-

⁴⁸ U profakturi prodavac je dužan navesti: naziv, vrstu, količinu i cijenu robe/usluge, ime i prezime kupca, te ostale elemente u zavisnosti od konkretnog slučaja. Nakon što potrošač zaključi ugovor o kreditu s bankom financijerom, slijedi zaključivanje ugovora o prodaji između potrošača i trgovca. Ispostavljanjem fakture od strane trgovca, potrošač stiče pravo da traži predaju stvari, koja je predmet financirane prodaje. U praksi je čest slučaj da pošto odobri kredit banka izdaje određenu potvrdu korisniku kredita, koju on predočava trgovcu prilikom preuzimanja predmeta prodaje.

⁴⁹ Kartični proizvod koji imaocu donosi ove pogodnosti može se naći u ponudi određenih banaka, vidi primjerice <http://www.raiffeisenbank.ba>, pristup stranici: 15.01.2010. godine, gdje se klijentima nudi specifičan kartični proizvod pod nazivom shopping kartica.

breni iznos stavlja, u cijelosti, na raspolaganje trgovcu, a zatim isti u vidu jednakih mjesečnih anuiteta, u pravilu, uvećanih za kamatu naplaćuje od potrošača, neophodno je ukazati na specifičnosti samog ugovora o kreditu.

U ugovor o potrošačkom kreditu, kojim se financira ugovor o prodaji unose se sljedeći elementi:⁵⁰

- iznos kredita,
- namjena kredita – u pravilu, ovaj oblik potrošačkog kredita uvijek je namjenski, a banka ga odobrava na osnovu ugovora o poslovnoj suradnji zaključenog sa određenim trgovcem,
- način korištenja – isplata na transakcijski račun trgovca u visini vrijednosti iskazane na predračunu,
- rok otplate,⁵¹
- kamatna stopa – u pravilu, ugovara se *dekurzivna* kamatna stopa, promjenjiva u skladu s internim aktima banke,⁵²
- naknada – koju korisnik plaća za obradu kredita, jednokratno u određenom postotku od iznosa odobrenog kredita,
- naknada – koju korisnik plaća u slučaju prijevremenog vraćanja kredita,
- efektivna kamatna stopa (dalje: EKS) – u ugovor se najčešće unosi

⁵⁰ U pogledu elemenata, koje sadrži ugovor o potrošačkom kreditu, važno je napomenuti da postoji gotovo potpuna istovjetnost sadržaja ugovora kod svih kreditora, tj. banaka koje posluju na našem tržištu. Također, važno je ukazati da potrošački kreditni ugovori, kojim obiluje naša praksa ne sadrže sve elemente, koje ZZP BiH u odredbi člana 54., stav 2., slovo a) propisuje bitnim.

⁵¹ Potrošački krediti odobreni s namjerom financiranja kupoprodaje, u biti, imaju karakter kratkoročnih kredita. Kratkoročni krediti su krediti koji se daju najduže do 12 mjeseci. Pored kratkoročnih postoje i srednjoročni krediti, koji se zaključuju na period od jedne do pet godina, te dugoročni krediti kod kojih ugovorni odnos traje preko pet godina. Prema: I. Jankovec, 612.

⁵² Vremenski period na koji se zaključuje ugovor o potrošačkom kreditu, posebno kada se radi o dugoročnim potrošačkim kreditima, nosi sa sobom i određene rizike od kojih se banka želi zaštititi. Rizici u bankarstvu mogu se generalno sistematizirati na: kreditni rizik, kamatni rizik, tržišni rizik (koji obuhvaća devizni rizik i ostale tržišne rizike), rizik izloženosti banke, rizik ulaganja banke, rizik zemlje i operativni rizik. S tim u vezi, banke ugovaraju promjenjivu kamatnu stopu, upravo kako bi otklonile eventualne negativne posljedice koje se mogu javiti na financijskom tržištu. Ugovorena kamatna stopa izravno je ovisna o godišnjem kretanju referentne (međubankarske) kamatne stope tj. EURIBOR kamate (Euro Interbank Offered Rate). Tako, banka kreditor je ovlaštena, za vrijeme otplate kredita, izvršiti promjenu ranije ugovorene kamatne stope s ciljem njezinog ponovnog usklađivanja sa eventualnim kretanjima i promjenama EURIBOR. O svakoj promjeni kamatne stope banka je dužna, blagovremeno i u pisanoj formi, obavijestiti korisnika. U slučaju promjene kamatne stope banka će prilagoditi visinu kreditnih rata novonastaloj situaciji, te dužniku dostaviti novi anuitetski plan.

⁰ izicima u bankarstvu i globalnoj financijskoj krizi opširnije: V. Vuković, „Izloženost stranih banaka prema evropskim tranzicionim ekonomijama“, *Pravni život*, V:13/2009, 55 i dalje.

klauzula prema kojoj korisnik izjavljuje da je, u skladu sa važećim propisima, upoznat sa iznosom i načinom obračuna EKS,⁵³ te

- instrumenti osiguranja – u osnovi, kao instrumenti osiguranja koriste se: administrativna zabrana na platu glavnog dužnika, mjenica potpisana od glavnog dužnika i jemaca i sl.

Budući da je ugovor o kreditu zapravo ugovor po pristupu, to sloboda ugovaranja postoji samo u pogledu određenih elemenata. Iz samog sadržaja ugovora evidentno je da su interesi banke višestruko zaštićeni naspram interesa korisnika kredita.⁵⁴ Tako primjerice, ugovor o kreditu sadrži odredbe kojima se korisnik kredita obavezuje da će svoja redovna mjesečna primanja realizirati preko banke kreditora do kraja otplate kredita, zatim da se neće dalje zaduživati bez pismene suglasnosti kreditora, da će u rokovima dospijeca uredno plaćati mjesečni dug i obračunatu kamatu, da će snositi sve troškove i naknade koji prate realizaciju ugovora, da će kreditoru staviti na raspolaganje instrumente osiguranja, *etc.*

Također, u ugovor se unose odredbe na temelju kojih je banka ovlaštena opozvati korištenje kredita, otkazati ugovor i samim tim zahtijevati vraćanje ukupnog duga sa pripadajućom kamatom, naknadama i drugim troškovima ukoliko korisnik ne plati dva anuiteta u ugovorenim rokovima. U slučaju neuredne otplate kredita banka je ovlaštena aktivirati instrumente osiguranja. Pored toga, banka ima i pravo *retencije* (pridržaja) svih sredstava, koje glavni dužnik i jemci drže na svojim računima kod banke kreditora do potpune isplate dugovanog iznosa. U konačnici, banka je, pod određenim uvjetima, ovlaštena i naplatiti se iz tih sredstava. Na dospjela neizmirena potraživanja banka je ovlaštena zaračunati zateznu kamatu, čija visina mora odgovarati visini zakonske zatezne kamate.

3. Specifični oblici odgovornosti kod povezanih pravnih poslova

Ugovor o prodaji, koji potrošač zaključuje s određenom trgovačkom organizacijom ima karakter osnovnog ugovora. Iz tog ugovora za kon-

⁵³ Prema odredbi člana 3., stav 1., tačka i) Direktive 2008/48/EZ, "efektivna kamatna stopa" izražava ukupni trošak kredita koji nastaje za potrošača, u godišnjem postotku od ukupnog iznosa kredita, a gdje je primjenjivo, uključeni su i troškove prema odredbi člana 19., stav 2. Direktive 2008/48/EZ. Jedan od najznačajnijih elemenata kreditnog odnosa, jeste upravo EKS. S obzirom da izražava pravu cijenu kredita, EKS potrošaču omogućava realnu usporedbu različitih kreditnih ponuda, te izbor najadekvatnije.

⁵⁴ Budući da je ugovor pripremila banka, zatim da se o pojedinačnim odredbama (izuzev iznosa kredita, roka otplate) nije pregovaralo, već ih banka sukladno svojim aktima jednostrano, praktično diskrecijski definira, govori o neprimjerenoj zaštiti interesa banke naspram interesa potrošača. Iz tog razloga može se reći da bankarski sektor ima položaj „države u državi“. O tome: H. Kačer, „Da li su ništetne odredbe u ugovorima o kreditu koje vjerovniku daju pravo jednostrano i bez obrazloženja mijenjati kamatne stope“, *Pravni život*, V:13/2009, 117-129.

trahente, tj. trgovca i potrošača, proizlaze određena prava i obaveze. No, ono što je, s aspekta potrošača, posebno bitno jeste pitanje odgovornosti trgovca. Odgovornost trgovca vezuje se za sam *ratio* ugovora o prodaji, zato što, kupujući određenu stvar, potrošač istu želi upotrebljavati u skladu s njezinom prirodom. S tim u vezi, općim pravilima ugovornog prava utvrđene su obaveze, odnosno odgovornosti prodavca, koje predstavljaju jedan od oblika zaštite kupca – potrošača. Tako, ZOO u odredbama čl. 478.-500., uređuje odgovornost prodavca za materijalne nedostatke stvari, zatim odredbama čl. 501.-507., regulira garanciju za ispravno funkcioniranje prodane stvari (*garantna odgovornost*),⁵⁵ odredbama čl. 508.-515., normira odgovornost prodavca za pravne nedostatke prodane stvari (*zaštita od evikcije*). Međutim, pored općih pravila obligacionog prava, važno je ukazati da i ZKP BiH, kao *lex specialis*, uređuje oblast prodaje proizvoda i pružanja usluga.⁵⁶ Na taj način zaštita potrošača u domenu kupoprodaje je donekle usklađena sa europskim standardima.⁵⁷

3.1. Zakonske obaveze trgovca kao vid zaštite potrošača

Jedan od uvjeta paralelne odgovornosti trgovca i kreditora jeste da roba ili usluga, koja je predmet ugovora, nije isporučena ili je djelomično isporučena ili ne odgovara odredbama ugovora o prodaji. Drugim riječima, radi se o neispunjenju ugovorne obaveze, neurednom ispunjenju ugovorne obaveze, odnosno o stvari koja ima materijalni nedostatak.⁵⁸

Kod povezanih ugovora kupovnu cijenu financira treća osoba, tj. banka kreditor i budući da je tako, banka neposredno po zaključenju ugovora o kreditu odobreni iznos transferira na tekući račun trgovca. Iako obavezu isplate cijene u prvi mah ispunjava kreditor, a ne sam potrošač, ipak činjenica da potrošač u vidu kreditnih rata sukcesivno isplaćuje kupovnu cijenu banci, govori u prilog tome da je zapravo kupac ispunio obavezu koja proizlazi iz ugovora o prodaji. S obzirom da se kredit odobrava na

⁵⁵ O garantnoj odgovornosti detaljnije vidi: D. Simonović, „Garantna odgovornost u građanskoj i potrošačkoj legislativi”, *Pravni život*, 53:10/2004, 531-542.; Slično: D. Ledić, *Kontrola općih uvjeta poslovanja i zaštita potrošača u ugovorima o prodaji*, Pravni fakultet Banjaluka, Banjaluka 1987., 82-90.

⁵⁶ V.: Glavu III., V. i VI. ZKP BiH.

⁵⁷ Kada se radi o zaštiti potrošača u oblasti kupoprodaje, napominjemo da je u ZKP BiH transponirana Direktiva 1999/44/EZ o određenim aspektima prodaje potrošačke robe i povezanim garancijama. Direktiva 1999/44/EZ u polje primjene *ratione materiae* uključuje tzv. „potrošačku robu”, pod kojom se smatra bilo koja pokretnina, s iznimkama robe prodane u postupku prinudne naplate, voda ili plin kada nisu na prodaju u ograničenim količinama, te električna energija. Opširnije: A. Pošćić, „Koje nam novosti donosi novi Zakon o obveznim odnosima glede prodaje potrošačke robe i jamstava”, *Pravo i porezi*, 9/2005, 59-66.

⁵⁸ Cfr.: J. Noll, „Does One Size Fit All? A Note on the Harmonization of National Warranty Law as a Tool of Consumer Protection”, *European Journal of Law and Economics*, 16:2003, 219-231.

temelju predračuna prodavca, to znači da ugovor o kreditu prethodi ugovoru o prodaji, odnosno prvo se ispunjava činidba isplate cijene, a potom činidba predaje/isporuke predmeta prodaje.⁵⁹

Ukoliko, pak, shodno principu *pacta sunt servanda* dužnik ne ispuni svoju obavezu, u ovom slučaju dobavljač ne isporuči dugovanu robu ili ne izvrši dugovanu uslugu, tada je povjerilac, tj. potrošač ovlašten zahtijevati ispunjenje obaveze kao i naknadu štete koju je uslijed toga pretrpio.⁶⁰ Također, princip uzajamnosti ispunjenja obaveza u dvostranim ugovorima, pruža mogućnost potrošaču da zahtijeva ispunjenje ugovorne obaveze, onako kako ona glasi.⁶¹ Nadalje, u sinalgmatičnim ugovorima, kada jedna strana ne ispuni svoju obavezu, druga strana, pod određenim pretpostavkama, može raskinuti ugovor.⁶² S tim u vezi, pravno sredstvo koje stoji na raspolaganju potrošaču jeste prigovor neispunjenja ugovora (*exemptio non adimpleti contractus*).

Mogućnost isticanja ovog prigovora vezuje se za činjenicu neispunjenja ugovorne obaveze od strane dobavljača, budući da obaveza isporuke robe ili usluge kojoj se ovaj prigovor suprotstavlja ima karakter glavne protuobaveze.⁶³ Prava koja pripadaju potrošaču u slučaju neispunjenja obaveze od strane trgovca su: *zahtjev za ispunjenje ugovorne obaveze*, kao bezuvjetno primarno pravo, te *pravo na raskid ugovora*, kao uvjetno sekundarno pravo.⁶⁴

Situacija je, naime, prilično jasna kada se radi o potpunom neispunjenju, no sasvim je drugačija kada je dužnik svoju obavezu djelomično

⁵⁹ Pod isporukom robe, predajom stvari (v.: odredbe čl. 467.-477. ZOO) se podrazumijeva sistem faktičkih i pravnih radnji koje prodavac mora izvršiti prema svim relevantnim izvorima da bi kupac mogao steći posjed stvari i svojine na njoj. Prema: M. Trifković, M. Simić, A. Sultanović, *Poslovno pravo – ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije*, Ekonomski fakultet u Sarajevu, Sarajevo 2004., 40.

⁶⁰ Prema odredbi člana 262., stav 1. i 2. ZOO „povjerilac u obaveznom odnosu je ovlašten od dužnika zahtijevati ispunjenje obaveze, a dužnik je dužan ispuniti je savjesno u svemu kako ona glasi. Kad dužnik ne ispuni obavezu ili zadocni sa njenim ispunjenjem, povjerilac ima pravo zahtijevati i naknadu štete koju je uslijed toga pretrpio.“

⁶¹ V.: odredbu člana 122., stav 1. ZOO.

⁶² “U dvostranim ugovorima, kad jedna strana ne ispuni svoju obavezu, druga strana može, ako nije što drugo određeno, zahtijevati ispunjenje obaveze ili pod određenim uvjetima, raskinuti ugovor prostom izjavom, ako raskid ugovora ne nastupa po samom zakonu, a u svakom slučaju ima pravo na naknadu štete“ (odredba člana 124. ZOO).

⁶³ Prigovor neispunjenja ugovorne obaveze je prigovor materijalnopravne, a ne procesnopravne prirode, što znači da je ovaj prigovor usmjeren protiv tužbe u materijalnom smislu. O tome: B. Vizner, Komentar Zakona o obligacionim (obveznim) odnosima, Informator, Zagreb 1980., 493-502.

⁶⁴ Pravo na jednostrani raskid uvjetovano je potpunim neispunjenjem, odnosno neurednim ispunjenjem ugovorne obaveze, krivicom dužnika, obavezom ostavljanja naknadnog roka za ispunjenje, te obavezom obavještanja dužnika o namjeri raskida ugovora. Poblize (o tome): S. Perović, 502-518.; Slično i: B. Vizner, 514.

ispunio. Kada je roba samo djelomično isporučena, odnosno usluga djelomično obavljena, u svakom posebnom slučaju treba prosuditi odgovara li to djelomično ispunjenje očekivanjima ugovornih strana, zbog kojih su i zaključile ugovor.⁶⁵ To znači da je, i u slučaju neurednog ispunjenja ugovorne obaveze, potrošaču na raspolaganju prigovor neurednog ispunjenja ugovora (*exceptio non rite adimpleti contractus*).⁶⁶

I na koncu, važno je ukazati na prava potrošača u slučaju da isporučena roba ili usluga ne odgovara odredbama ugovora u prodaji. Ukoliko proizvod nije sukladan odredbama ugovora o prodaji, radi se o materijalnim nedostacima prodane stvari. Naime, osnovna obaveza prodavca jeste predati kupcu robu koja je u skladu s ugovorom o prodaji, odnosno stvar lišenu materijalnih nedostataka.⁶⁷ U ovom slučaju potrošaču stoje na raspolaganju četiri pravna sredstva, pod uvjetom da je blagovremeno i uredno obavijestio dobavljača o nedostatku: ispunjenje ugovora, sniženje cijene, raskid ugovora i naknada štete.⁶⁸ Potrošač ima pravo izbora kojim će se pravnim lijekom koristiti, s tim da uz svaki zahtjev može istaći i zahtjev za naknadu štete.

3.2. Obaveze trgovca prema odredbama ZZP BiH

Pored općih pravila obligacionog prava, kojima se uređuju prava kupca/potrošača za slučaj da proizvod ima materijalne nedostatke, posebna zaštita potrošača osigurana je i odredbama ZZP BiH. Ova pravila imaju karakter *lex specialis* propisa, stoga se primjenjuju svaki put kad je jedna ugovorna strana potrošač. Prema odredbi člana 18., stav 1. ZZP BiH trgovac je na zahtjev i po izboru potrošača dužan:

- zamijeniti proizvod s nedostatkom, drugim istovjetnim novim ispravnim proizvodom ili
- vratiti plaćeni iznos i nadoknaditi stvarne razumne troškove vraćanja

⁶⁵ U tom smislu: A. Bikić, *Obligaciono pravo, Opći dio*, 2. izm. i dop. izd., Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo 2007., 188.

⁶⁶ Međutim, ugovor se ne može raskinuti ako dužnik nije ispunio samo neznatni dio ugovorne obaveze. V.: odredbu člana 131. ZOO.

⁶⁷ ZOO taksativno navodi slučajeve kada postoji materijalni nedostatak nad predmetom prodaje:

¹⁾ ako stvar nema potrebna svojstva za njenu redovnu upotrebu ili za promet;

²⁾ ako stvar nema potrebna svojstva za naročitu upotrebu za koju je kupac nabavlja, a koja je bila poznata prodavcu, ili mu je morala biti poznata;

³⁾ ako stvar nema svojstva i odlike koje su izričito ili prešutno ugovorene, odnosno propisane,

⁴⁾ kad je prodavac predao stvar koja nije saobrazna uzorku ili modelu, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obavještenja.

⁶⁸ V.: odredbu člana 488. ZOO.

proizvoda s nedostatkom ili

- ukloniti nedostatak na proizvodu o svom trošku.

Zakonodavac je definirao rokove vezano za ostvarivanje nekog od navedenih prava. Ako je nedostatak vidljiv, potrošač će svoj zahtjev dostaviti trgovcu u pisanoj formi u roku od osam dana od dana preuzimanja proizvoda. Ukoliko potrošač naknadno otkrije skriveni nedostatak na proizvodu, zahtjev treba u pisanoj formi podnijeti u roku od dva mjeseca od dana kada je skriveni nedostatak otkriven, a najkasnije u roku od dvije godine od dana preuzimanja proizvoda. Ako potrošač nakon mjesec dana otkrije skriveni nedostatak na proizvodu, osim plaćenog iznosa pripadaju mu i kamate.⁶⁹

U slučaju nepravilnog ili djelomičnog izvršenja ugovorene usluge, odredbom člana 19., stav 1. ZZP BiH propisano je da je trgovac, na zahtjev i po izboru potrošača, dužan:

- uslugu ponovo obaviti, odnosno dovršiti ili
- umanjiti ugovorenu cijenu usluge zbog slabijeg kvaliteta.^{70 71}

Odgovornost za materijalne nedostatke predmeta ugovora ne isključuje postojanje garantne odgovornosti.⁷² Tako, ako je predmet ugovora *tehnički složen proizvod* prodavac je odgovoran za nedostatke na robi, koji postoje u trenutku prijenosa rizika na potrošača, bez obzira da li je on svjestan ove činjenice u skladu sa odredbama zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi u BiH.⁷³

3.3. Odgovornost kreditora za trgovca

3.3.1. Pretpostavke odgovornosti kreditora prema odredbama ZZP BiH

U složenoj, tripartitnoj potrošačkoj transakciji, od iznimnog značaja je pitanje pravnog položaja potrošača naspram položaja druga dva subjekta. To iz razloga što, bez obzira o kojem obliku kreditiranja potrošača se radi,

⁶⁹ V.: odredbu člana 18., stav 2., 3. i 4. ZZP BiH.

⁷⁰ Kada ugovor ima za predmet obavljanje određene usluge, a usluga je nepravilno ili djelomično ispunjena, da bi potrošač realizirao neko od prava, predviđenih članom 19., stav 1. ZZP BiH, potrebno je da svoj zahtjev uputi trgovcu u zakonom predviđenim rokovima. U tom smislu vidi: odredbu člana 19., stavove 2., 3. i 4. ZZP BiH.

⁷¹ U vezi sa odredbama čl. 18. i 19. ZZP BiH jesu i odredbe čl. 20. i 21. ZZP BiH.

⁷² Garantna odgovornost je oblik solidarne odgovornosti, gdje prodavac zajedno s proizvođačem odgovara kupcu za ispravno funkcioniranje prodane tehničke stvari. Garancija za ispravno funkcioniranje prodane stvari ne isključuje odgovornost prodavca za materijalne nedostatke, već uvodi i proizvođača kao nosioca odgovornosti. U tom smislu vidi: odredbe čl. 501.-507. ZOO.

⁷³ V.: odredbu člana 25. ZZP BiH, a u vezi sa odredbama čl. 26. i 27. ZZP BiH.

interesi potrošača su uvijek manje zaštićeni, budući da se ugovor o potrošačkom kreditu zaključuje kao adhezijski.⁷⁴ No, da bi položaj potrošača u ovakvim transakcijama bio što ravnopravniji ZZP BiH odredbom člana 61., propisuje da „[...] *potrošač ima pravo na iste pravne lijekove prema kreditoru kao i prema snabdjevaču robom ili uslugama, u slučaju da roba ili usluga nije isporučena ili je djelomično isporučena ili ne odgovara odredbama ugovora o prodaji.*“⁷⁵

Pretpostavke *paralelne odgovornosti* kreditora za neispunjenje ili djelomično ispunjenje obaveze iz osnovnog ugovora su, dakle, slijedeće:

- potrošač, u namjeri da kupi robu ili dobije uslugu, treba zaključiti ugovor o kreditu s trećom osobom, različitom od snabdjevača (trgovca);
- kreditor i snabdjevač moraju biti u neposrednom trgovačkom odnosu,⁷⁶ te
- da roba ili usluga nije isporučena ili je djelomično isporučena ili roba ne odgovara odredbama ugovora o prodaji.

Ukoliko se ispune navedeni kumulativni uvjeti potrošač ima pravo upotrijebiti sva redovna pravna sredstva prema kreditoru, kao i prema snabdjevaču robom/uslugama.⁷⁷ No, posebno je važno ukazati na činjenicu, da je naš zakonodavac odstupio od odredbe člana 11., stav 2., slovo e) Direktive 87/102/EEZ, u pogledu definiranja uvjeta nužnih za odgovornost kreditora. Potrošač svoj zahtjev za ispunjenje, odnosno uredno ispunjenje ugovorne obaveze može odmah uputiti kreditoru, bez da je isti prvo uputio

⁷⁴ Slično: P. Rott, "Linked Credit Agreements in EC Consumer Credit Law", *Consumer Law Conference*, Malta, 16-17 March 2006., dostupno na <http://www.verantwortliche-kreditvergabe.net/media.php?id=1997>, (10.01.2010.).

⁷⁵ Odredba člana 63. ZZP BiH redigirana je po uzoru na odredbu člana 11. Direktive 87/102/EEZ, kojom se propisivala dužnost država-članica da svojim nacionalnim zakonodavstvima urede paralelnu odgovornost prodavca i kreditora za nedostatke prodane stvari i za neispunjenje obaveza od strane prodavca. U slučajevima kada se kao kreditor javlja treća osoba različita od prodavca, potrošač zaključuje ugovor o kreditu s kreditorom, a ugovor o prodaji s prodavcem. Slijedeća pretpostavka odgovornosti kreditora jeste prethodni sporazum zaključen između kreditora i prodavca, temeljem kojeg kreditor odobrava kredite za financiranje nabave njegove robe. Jedna od pretpostavki jeste i to da prodavac nije ispunio ugovornu obavezu onako kako ona glasi ili ju je djelomično ispunio, odnosno pribavljena roba nije u skladu sa odredbama ugovora. Posljednja pretpostavka odgovornosti kreditora jeste da potrošač nije uspio sa zahtjevom protiv prodavca.

⁷⁶ „Neposredni trgovački odnos“ kao jedan od uvjeta odgovornosti kreditora, podrazumijeva postojanje pravne, a ne samo faktičke veze između kreditora i trgovca.

⁷⁷ Direktiva 87/102/EEZ nije propisivala koja to pravna sredstva potrošač može upotrijebiti protiv kreditora. Tako primjerice, potrošač bi mogao kreditoru istaknuti prigovor s ciljem obustave daljnjeg plaćanja kreditnih rata, zatim pravo da zahtijeva povrat, po osnovu ugovora o kreditu, ranije plaćenih obroka, zatim pravo da zahtijeva naknadu štete zbog kršenja ugovora, te deliktne odgovornost proistekla iz ponašanja trgovca. Detaljnije: P. Rott, „Maximum Harmonisation and Mutual Recognition versus Consumer Protection: The Example of Linked Credit Agreements in EC Consumer Credit Law“, *The European Legal Forum*, 2/3-2006, 62., dostupno na <http://www.european-legal-forum.com> (17.01.2010.).

trgovcu i još uz to bez uspjeha. Drugačije kazano, odgovornost kreditora nije uvjetovana potrošačevim bezuspješnim isticanjem pravnih zahtjeva prema trgovcu. To, pak, znači da je naš zakonodavac propisao viši stupanj zaštite potrošača nego što je to propisivala Direktiva 87/102/EEZ, odnosno odredbom člana 61. ZZP BiH normirana je *solidarna* odgovornost trgovca i kreditora,⁷⁸ dok je Direktiva 87/102/EEZ propisivala *supsidijarnu* odgovornost kreditora.^{79 80}

3.3.2. Solidarna/supsidijarna odgovornost kreditora

Zaštita potrošača u slučaju potpunog neispunjenja, djelomičnog ispunjenja ili u slučaju kada predmet ugovora ima materijalni nedostatak, dodatno je osigurana propisivanjem *solidarne odgovornosti kreditora* za trgovca.

Osnov solidarne odgovornosti kreditora zasniva se, između ostalog, na slijedećim pretpostavkama:

- potrošač je istovremeno u pravnom odnosu i sa trgovcem i sa kreditorom, istina, na temelju različitih ugovora, koji su, pak, povezani u jedinstvenu pravnu cjelinu,
- trgovac i kreditor se, također, nalaze u pravnom odnosu i to isključivo s ciljem kreditiranja potrošača prilikom nabave određene robe/usluge iz ponude trgovca,
- iz neposrednog trgovačkog odnosa za kreditora proizlaze određeni

⁷⁸ Solidarnu odgovornost prodavca i kreditora kod povezanih pravnih poslova, treba promatrati s aspekta pasivnih solidarnih obligacija. Kod pasivne solidarne obligacije postoji množina subjekata na pasivnoj, dužničkoj strani, gdje svaki dužnik odgovara povjeriocu za cijelu obavezu. Povjerilac je, dakle, ovlašten tražiti ispunjenje obaveze od koga hoće, sve dok obaveza ne bude ispunjena u cjelosti. Kad jedan dužnik ispunji obavezu, obaveza se gasi i svi se dužnici oslobađaju. V.: odredbu člana 414. ZOO.

⁷⁹ Supsidijarna odgovornost jeste poseban oblik građanske odgovornosti dužnika, koja djeluje samo ako se prethodno povjerilac bezuspješno pokušao namiriti od glavnog dužnika. Ako je supsidijarni dužnik u cjelini ili djelimično ispunio obavezu povjeriocu, na njega prelazi po samom zakonu, u času ispunjenja povjeriočevo potraživanje sa svim sporednim pravima (zakonska subrogacija). V.: I. Babić, *Leksikon obligacionog prava*, Službeni glasnik, Beograd 2008., 358.

⁸⁰ U slučaju El Corte Inglés [El Corte Inglés SA v Cristina Blázquez Rivero, Case C-192/94 (07.03.1996.) ECR I-1281], ESP je primijenio odredbu člana 11., stav 2. Direktive 87/102/EEZ, odnosno utvrdio postojanje supsidijarne odgovornosti kreditora. Naime, kreditor El Corte Inglés financirao je turistički paket aranžman. Organizator putovanja nije na vrijeme izvršio svoju obavezu, stoga je potrošač istaknuo prigovor organizatoru putovanja, te odustao od otplate kredita. Prema pozitivnom pravu Španjolske potrošač nije mogao istaknuti prigovor neispunjenja kreditoru. Suprotno tome, Direktiva 87/102/EEZ dopuštala je potrošaču isticanje prigovora i prema organizatoru putovanja, a u slučaju neuspjeha i prema kreditoru. U to vrijeme, Španjolska nije implementirala Direktivu 87/102/EEZ, mada je rok za implementaciju već istekao. ESP je odlučio da Direktiva 87/102/EEZ ne može imati horizontalni učinak, odnosno potrošač, u ovom slučaju, može tužiti samo državu za naknadu štete.

benefiti,

- potrošač nije u mogućnosti izabrati kreditora, već je to banka s kojom trgovac ima prethodno zaključen sporazum o kreditiranju prodaje robe široke potrošnje *etc.*

Odredbom člana 61. ZZP BiH propisana je solidarna odgovornost trgovca i kreditora, što znači da potrošač sva pravna sredstva, koja mu stoje na raspolaganju može iskoristiti, kako protiv trgovca, tako i protiv kreditora.⁸¹ Solidarna odgovornost kreditora kod povezanih pravnih poslova, promatrano iz ugla potrošača, znači slijedeće – u slučaju kada trgovac ne ispuni ugovornu obavezu, onako kako ona glasi, potrošač mu nije dužan uputiti zahtjev za uredno ispunjenje, već odmah može kreditoru uputiti zahtjev za naknadu štete, koju je pretrpio zbog neurednog ispunjenja ugovora o prodaji. Budući da su kreditor i trgovac prethodno zaključili sporazum o kreditiranju prodaje robe, to kreditor u slučaju naknade štete potrošaču, stiče regresno pravo prema trgovcu (*ugovorna subrogacija*). Dalje, to znači da ispunilac, tj. kreditor ima pravo tražiti od trgovca naknadu svega što je isplatio za njega, uključujući i kamate od dana isplate, troškove nastale u sporu sa potrošačem od trenutka kada je obavijestio trgovca o tom sporu, kao i naknadu štete koju je time pretrpio.⁸²

No, imajući u vidu činjenicu da se radi o neispunjenju, odnosno djelomičnom ispunjenju obaveze proizašle iz ugovora o prodaji, u praksi je za očekivati da potrošač pravne zahtjeve prvo usmjeri prema trgovcu, pa tek onda prema kreditoru.⁸³ Na ovakvoj postavci odgovornosti počiva i Direktiva 2008/48/EZ, gdje su odredbom člana 15., stav 2., propisani uvjeti *supsidijarne odgovornosti kreditora*.⁸⁴ Naime, „*ukoliko dugovana*

⁸¹ Naime, prema mišljenju prof. Petrić solidarna odgovornost kreditora prema odredbi člana 61. ZZP BiH najvjerojatnije jeste rezultat redaktorske omaške, odnosno „[...] zakonodavac je propustio propisati vrlo važan uvjet odgovornosti kreditora, tj. da potrošač nije uspio sa svojim zahtjevima prema prodavatelju. Naravno, to ne mora biti propust, već može biti i namjera zakonodavca da pravo potrošača ne uvjetuje prethodnim neuspješnim zahtjevima prema prodavatelju. Time je stupanj zaštite interesa potrošača viši nego po pravilima Smjernice 87/102, no držimo da je rješenje Smjernice ipak uspješnije i u skladu s temeljnim pravnim načelima.“ Citirano prema: S. Petrić (2006), 109.

⁸² V.: odredbu člana 83., stav 3. Zakona o zaštiti potrošača [(„Narodne novine”, broj: 79/07 i 125/07), dalje: ZP RH].

⁸³ Zakon o zaštiti potrošača Crne Gore [(„Sl. list R Crne Gore“, broj: 26/07), dalje: ZP Crne Gore] odredbom člana 24., priznaje potrošaču pravo da uloži reklamaciju (prigovor) u slučaju nedostatka na proizvodu koji nije nastao njegovom krivicom, kao i zbog pogrešno obračunate cijene i sl. Uz prigovor, podnosi se račun o kupovini robe. Prigovor se podnosi u prodajnom objektu u kome je proizvod kupljen, odnosno na mjestu u kojem trgovac obavlja djelatnost ili na drugom mjestu uz saglasnost potrošača. Trgovac je dužan u prodajnom objektu istaknuti obavijest o mjestu i načinu predaje prigovora.

⁸⁴ Na postulatu supsidijarne odgovornosti kreditora kod povezanih ugovora počivao je i ZP RH (v.: odredbu člana 83.), dok je primjerice Nacrt ZP Srbije normirao sasvim specifično rješenje. Naime, u slučaju neurednog ispunjenja ugovorne obaveze propisana je solidarna, dok u slučaju postojanja materijalnih nedo-

*roba ili usluga nije ili je samo djelomično isporučena odnosno pružena ili ne odgovara ugovoru o isporuci robe ili pružanju usluge, tada potrošač može svoja prava, koja ima temeljem zakona ili ugovora o isporuci robe ili pružanju usluge, ostvarivati naspram kreditora, ukoliko ih je prethodno pokušao ostvariti prema prodavcu ili davaocu usluge no bez uspjeha.*⁸⁵ Također, važno je naglasiti da, iako je akt maksimalne harmonizacije, Direktiva 2008/48/EZ ostavlja mogućnost državama-članicama da umjesto ovog oblika odgovornosti i dalje zadrže ili pak, usvoje propise o solidarnoj odgovornosti trgovca i kreditora.⁸⁶

3.3.3. Posljedice koje postavljeni pravni zahtjevi imaju na ugovor o kreditu

U slučaju kada potrošač uputi neki od zahtjeva, zbog povrede ugovorne obaveze, trgovcu, postavlja se pitanje kakve će implikacije to polučiti u odnosu na ugovor o kreditu, budući da potrošač kupovnu cijenu isplaćuje banci?

Tako primjerice, ukoliko stvar ima određeni nedostatak koji onemogućava njezinu redovnu ili osobitu upotrebu, potrošač može zahtijevati zamjenu proizvoda s nedostatkom drugim istovjetnim, ispravnim proizvodom. S obzirom da se radi o predaji druge (istovjetne) stvari, isticanje ovakvog zahtjeva, u pravilu, trebalo bi ostati bez ikavih posljedica na kupovnu cijenu.⁸⁷ Što znači da, ukoliko potrošač uspije sa svojim zahtjevom prema trgovcu on i dalje nastavlja s plaćanjem kreditnih rata, onako kako je to predviđeno ugovorom o kreditu. Zamjena proizvoda, dakle, ne implicira promjene u kreditnom odnosu između potrošača i banke.

Međutim, ako potrošač ne dobije ispunjenje ugovorne obaveze u razumnom roku, tada svoj zahtjev može upravititi ka sniženju cijene, zato što je

stataka na predmetu ugovora, propisana je supsidijarna odgovornost kreditora. Prema odredbi člana 143. „kada roba odnosno usluge nisu isporučene u skladu s ugovorom o prodaji robe odnosno pružanju usluga, potrošač ima pravo da zahteva naknadu neposredno od davaoca kredita. Kada isporučena roba odnosno pružene usluge nisu saobrazne ugovoru o prodaji robe odnosno pružanju usluga, potrošač ima pravo da zahteva naknadu neposredno od davaoca kredita, ako je prvo pokušao da se naplati od trgovca pa u tome nije uspeo.“ Zakonodavac, dakle, u prvom dijelu odredbe uopće ne ističe da se potrošač mora prvo pokušati naplatiti od trgovca, iz čega proizlazi da se radi o solidarnoj odgovornosti, dok u drugom dijelu odredbe to se eksplicitno navodi, što znači da je normirana supsidijarna odgovornost kreditora.

⁸⁵ Article 15 (2) Directive 2008/48/EC.

⁸⁶ Article 15 (3) Directive 2008/48/EC.

⁸⁷ No, iako se radi o zamjeni proizvoda s nedostatkom drugim istovjetnim proizvodom, potrošač bi mogao kreditoru istaći prigovor s ciljem obustave daljnjeg plaćanja kreditnih rata i to sve dok u posjed ne dobije novu stvar bez nedostatka. Zanimljivo je primjerice ukazati na rješenje sadržano u Zakonu o lizingu („Sl. glasnik RS“, broj: 70/07), gdje se odredbom člana 35., stav 4., propisuje da „[...] do ispunjenja obaveze isporuke koja je u svemu u skladu sa ugovorom o finansijskom lizingu, primalac lizinga ima pravo da obustavi isplatu lizing naknade koju bi, na osnovu ugovora o lizingu, bio dužan da plaća davaocu lizinga.“

vrijednost stvari umanjena nedostatkom. U ovom slučaju promjene u kreditnom odnosu su neizbježne. Naime, kao što je ranije pominjano, banka odobrava potrošaču kredit na osnovu profakture trgovca u visini kupovne cijene proizvoda. Shodno tome, ako trgovac snizi kupovnu cijenu, neophodno je da se kreditni anuiteti usklade s novonastalom promjenom, odnosno da se postojeći kreditni odnos izmijeni. Ako bi, pak, potrošač nastavio plaćati kreditne rate u visini kako je to ranije dogovoreno, odnosno kada glavnica ne bi bila umanjena srazmjerno umanjenju kupovne cijena, radilo bi se o neosnovanom obogaćenju kreditora.

No, ukoliko bi potrošač odlučio raskinuti ugovor o prodaji, dužan je prodavcu ostaviti naknadni primjeren rok za ispunjenje ugovora.⁸⁸ Nakon proteka tog roka, ukoliko trgovac ne ispuni svoju obavezu, ugovor se raskida po sili zakona, ali ga potrošač i dalje može održati na snazi ukoliko to bez odlaganja izjavi trgovcu.⁸⁹ Raskid ugovora o prodaji ima za posljedicu i raskid ugovora o kreditu,⁹⁰ budući da je kredit odobren isključivo s namjenom kupovine određenog proizvoda. Naime, raskidom ugovora o prodaji otpada *causa* kreditnog posla.

Raskid, te posljedice raskida ugovora o prodaji na povezani ugovor o kreditu, predstavljaju upravo srž odredbe člana 15. Direktive 2008/48/EZ. Stavom 1., pomenutog člana, propisano je da „*potrošač koji je u skladu s pravom Zajednice ostvario svoje pravo na raskid ugovora o isporuci robe ili pružanju usluge, nije više vezan niti sa tim ugovorom povezanim ugovorom o kreditu.*“⁹¹ Ugovor o kreditu s ugovorom o prodaji tvori jedinstvenu poslovnu cjelinu, prestankom jednog ugovora prestaje i drugi, zato što je bio sklopljen na temelju, odnosno u vezi s njim.⁹² U pravilu, do raskida povezanog ugovora trebalo bi doći automatizmom. To znači da potrošač ne bi trebao posebno obavještavati kreditora o raskidu ugovora

⁸⁸ V.: odredbu člana 490. ZOO.

⁸⁹ V.: odredbu člana 491. ZOO.

⁹⁰ *Cfr.*: odredbu člana 15. ZPK RH, prema kojoj „ako potrošač ostvaruje svoje pravo sukladno posebnim propisima, na odustanak od ugovora o kupnji proizvoda ili usluga, prije nego što su oni isplaćeni ili isporučeni potrošača više ne obvezuje povezani ugovor o kreditu.“

⁹¹ Article 15 (1) Directive 2008/48/EC: “Where the consumer has exercised a right of withdrawal, based on Community law, concerning a contract for the supply of goods or services, he shall no longer be bound by a linked credit agreement.”

⁹² Raskid ugovora o prodaji od strane potrošača ne bi implicirao i raskid ugovora o kreditu, ukoliko između kreditora i trgovca ne bi postojao prethodni sporazum. Vidi: stav ESP zauzet prije usvajanja Direktive 2008/48/EZ u slučaju Schulte and Crailsheimer Volksbank [Crailsheimer Volksbank eG v Klaus Conrads, Frank Schulzke and Petra Schulzke-Lösche and Joachim Nitschke, Case C-229/04 (25.10.2005.), ECR I-9215]. Naime, iako je ESP utvrdio da je ugovor o prodaji zaključen van poslovnih prostorija trgovca, povezan s ugovorom o kreditu, ipak je uskratio mogućnost da se pravo potrošača na jednostrani raskid ugovora o kreditu „*protegne*“ i na financirani ugovor o prodaji.

o prodaji i to zato što su ta dva ugovora sklopljena na temelju prethodnog sporazuma osoba s kojima je potrošač sklapao te ugovore, pa se može očekivati da će se oni međusobno obavještavati o tome je li potrošač raskinuo koji od ta dva ugovora.⁹³ Raskid povezanog ugovora, koji je uslijedio kao posljedica raskida osnovnog ugovora ne bi smio za potrošača rezultirati nikakvim negativnim posljedicama.⁹⁴ Tako, potrošač ne bi smio biti opterećen nikakvim troškovima, tj. kamatama, naknadama i sl., budući da je jedno od dejstava raskida i obaveza vraćanja datog, to je kreditor dužan vratiti potrošaču iznos, do momenta raskida, uplaćenih kreditnih rata.⁹⁵

3.4. Odgovornost u poslovnoj praksi domaćih kreditora

Domaća pravna regulativa, kao što je to već isticano, temelji se na principu solidarne odgovornosti kreditora za povrede ugovorne obaveze od strane trgovca. Ovaj oblik odgovornosti predstavlja najadekvatniji i najučinkovitiji oblik zaštite potrošača, budući da potrošač iste pravne lijekove, bez obzira na kriterij uspjeha, može koristiti, kako protiv trgovca, tako i protiv kreditora. Trgovac i kreditor predstavljaju zapravo „jednu osobu“ kada se radi o zaštiti prava i interesa potrošača.⁹⁶

No, bez obzira na zakonsku pretpostavku odgovornosti kreditora, postavlja se pitanje stvarne, faktičke odgovornosti kreditora u domaćoj poslovnoj praksi, odnosno da li solidarna odgovornost kreditora zaista postoji?

Naime, analizirajući odredbe određenog broja ugovora o poslovnoj suradnji, koji banke zaključuju s trgovačkim kućama s ciljem kreditiranja prodaje robe, može se uočiti da je odgovornost sukontrahenata uređena sasvim kontrarno pozitivnopravnim rješenjima. Tako primjerice, ugovorna klauzula prema kojoj odgovornost za isporuku i kvalitet robe prema kupcima, koji su ujedno i korisnici kredita, isključivo snosi trgovac, je *ni-*

⁹³ Navedeno prema: M. Baretić, 287.

⁹⁴ U pogledu pravnih posljedice raskida povezanog ugovora mogu se primijeniti opća pravila obligacionog prava, odnosno odredba člana 132. ZOO. Tako, „raskidom ugovora obje strane su oslobođene svojih obaveza, izuzev obaveze na naknadu eventualne štete. Ako je jedna strana izvršila ugovor potpuno ili djelimično, ima pravo da joj se vrati ono što je dala. Ako obje strane imaju pravo zahtijevati vraćanje datog, uzajamna vraćanja vrše se po pravilima za izvršenje dvostranih ugovora. Svaka strana duguje drugoj naknadu za koristi koje je u međuvremenu imala od onoga što je dužna vratiti, odnosno naknaditi. Strana koja vraća novac dužna je platiti zateznu kamatu od dana kad je isplatu primila.“

⁹⁵ Direktiva 2008/48/EZ ne uređuje pravne posljedice raskida, već to ostavlja nacionalnim zakonodavstvima. U tom smislu vidi: točku 9. preambule Direktive 2008/48/EZ.

⁹⁶ O tome slično: P. Rott, „Consumer guarantees in the future Consumer Credit Directive: mandatory ban on consumer protection?“, *European Review of Private Law*, 13: 2005, 383-404.

štava, budući da je u cjelosti protivna sadržaju i smislu imperativne odredbe člana 61. ZZP BiH.⁹⁷ Navedena ugovorna klauzula isključuje, dakle, svaki oblik odgovornosti kreditora. To znači da potrošač, pravni zahtjev može usmjeriti jedino prema trgovcu, pri tome je savim irelevantno hoće li u tome uspjeti, s obzirom da se kreditor ugovorom ogradio od svake odgovornosti.

Međutim, zakonodavac nije ostavio mogućnost ugovornog isključenja niti ograničenja odgovornosti kreditora kod povezanih poslova, stoga ugovorne klauzule kojima se takvo što propisuje su ništave. Smisao, odnosno opravdanje za isključenje vlastite odgovornosti kod povezanih ugovora, banke (mada savim neutemeljeno) nalaze u činjenici da su one financijske institucije i bave se pružanjem isključivo financijskih usluga, a eventualne povrede obaveza iz ugovora o prodaji „*savim je logično*“ treba snositi sam trgovac.⁹⁸

No, iako se radi o financijskim institucijama, solidarna odgovornost istih, kada se radi o povezanim poslovima, temelji se na zakonu. Stoga je nužno da kreditori svoju poslovnu praksu usklade sa važećom legislativom, u protivnom ugovori takvog sadržaja sankcionirani su djelomičnom ništavošću.

ZAKLJUČAK

Povezani ugovori predstavljaju poseban oblik *mješovitih ugovora*. To iz razloga što u svom biću sadrže elemente različitih ugovora sjedinjenih u jedinstvenu pravnu i ekonomsku cjelinu. Kada se radi o kreditiranju potrošača u pravnoj vezi, prvenstveno, stoje ugovor o prodaji i ugovor o kreditu – financirana prodaja. Ukoliko se, pak, dalje analizira odnos između osnovnog i s njim vezanog ugovora, može se zaključiti da ugovor o kreditu ima karakter *akcesornog ugovora*. Prema tome, ugovor o kreditu, u povezanoj pravnoj transakciji, nije samostalan pravni posao, budući da njegovo postojanje i pravni učinci zavise od osnovnog ugovora, odnosno ugovor o kreditu dijeli sudbinu glavnog ugovora.

⁹⁷ V.: odredbu člana 103. ZOO.

⁹⁸ Naime, postoji mišljenje da solidarna odgovornost financijskih institucija, kada se radi o povredama ugovora o prodaji vezanog za ugovor o kreditu, u praksi nije održiva niti moguća. To iz razloga što bi banke, preuzimajući na sebe rizik prodavca u pogledu kvaliteta robe/usluge, morale preuzeti čak i rizik njegove eventualne insolventnosti, a to bi neminovno povećalo cijenu koštanja kredita, na što banke nisu spremne. Opširnije vidi: W. Köster/S. Paul/S. Stein, „An Economic Analysis of the EU commission’s Propossal for a New Consumer Credit Directive“, *Intereconomics*, March/April 2004, 93-94. Propossal for a New Consumer Credit Directive“, *Intereconomics*, March/April 2004, 93-94.

Naime, banke u suradnji s različitim trgovačkim organizacijama plasiraju bezgotovinske kredite, a odobrena kreditna sredstva odmah se stavljaju na raspolaganje trgovcu, pri tome korisnik kredita, koji je ujedno i kupac, obročno isplaćuje kupovnu cijenu kreditoru. To znači da kreditiranje ne potječe izravno od trgovca, već od treće osobe. No, ono što je značajno istaći kod financirane prodaje jeste činjenica da banke često beskamratno odobravaju sredstva namijenjena kupovini robe/usluge točno određenog trgovca. U tom slučaju cjelokupan iznos kamate subvencionira trgovac, a na temelju prethodno zaključenog sporazuma s bankom. Također, trgovac može participirati u dijelu kamate, u tom slučaju potrošaču se kredit odobrava po kamatnoj stopi umanjenoj za dio participacije. Financiranje ugovora o prodaji pod ovakvim uvjetima, s aspekta potrošača, predstavlja izuzetno ekonomičan način pribavljanja roba/usluga iz kruga tzv. „široke potrošnje.“

Potrošač se javlja kao ugovorna strana i kod ugovora o kreditu i kod ugovora o prodaji. U ovakvoj tripartitnoj transakciji, od iznimnog značaja je pitanje pravnog položaja potrošača naspram položaja druga dva subjekta. Stoga, da bi potrošač u ovakvim transakcijama bio što ravnopravniji, ZZP BiH, odredbom člana 61., propisuje *solidarnu odgovornost kreditora i trgovca*. Tako, potrošač svoj zahtjev za ispunjenje, odnosno uredno ispunjenje ugovorne obaveze može odmah uputiti kreditoru, a da pri tome isti nije prvo uputio trgovcu i još uz to bez uspjeha. Samim tim, paralelna odgovornost kreditora i snabdjevača (prodavca, odnosno davaoca usluge) za povrede ugovora, koji se financira kreditnim sredstvima – *povezani pravni poslovi*, doprinosi povećanju pravne sigurnosti potrošača.

LINKED CREDIT AGREEMENTS AS A FORM OF LENDING TO CONSUMERS - THE CONSUMER PROTECTION ACT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA versus 2008/48/EC DIRECTIVE ON CONSUMER CREDIT AGREEMENTS

SUMMARY

This article examines the special mode of consumer credit – linked credit agreements. Financial institutions, mostly banks, based on financial arrangements with its clients or certain traders or producers, grant loans to consumers buying their products. In this complex transaction, the most important question, in terms of consumers, is the issue of liability in the event that the purchased goods or services is not in conformity with the provisions of the contract of sale. This is because the consumer purchase price, in equal monthly installments, does not pay to the seller, but to the creditor under the credit contract, which the previous is financed.

By signing the Stabilization and Association Agreement between European Communities and their Member States 2008th, Bosnia and Herzegovina, inter alia, committed to harmonise provisions on consumer credit protection with a common EU law, which primarily refers to the obligation of harmonising with the terms of the new Directive 2008/48/EC of consumer credit contracts.

Key words: consumer, consumer credit agreement, the linked credit agreement, Consumer Protection Act of Bosnia and Herzegovina, 2008/48/EC Directive on consumer credit agreements.